

PHARE-beruházás az emberi erőforrásokba: a TEMPUS-program

Ahogy azt a TEMPUS-program sok kedvezményezettje valószínűleg tudja, a TEMPUS az Európai Unió segítségnyújtási elhatározását megvalósító PHARE-program része, költségvetését a nemzeti PHARE-támogatásból különítik el. Célszerű, hogy ezzel a programmal és lehetőségeivel a potenciális kedvezményezettek is megismerkedjenek.

A PHARE filozófiája, céljai

A PHARE rövidítés jelentése: *Poland and Hungary: Assistance for the Restructuring of the Economy*, azaz: Lengyelország, Magyarország: segítségnyújtás a gazdasági átalakításhoz.

A PHARE – következik a fentiekből – indításkor csak Lengyelország és Magyarország számára „szólt”. A régióban végbement politikai változások folyamánként azóta a kedvezményezett országok köre tizenegyre bővült, azaz fokozatosan Csehszlovákia (ma: Cseh, illetve Szlovák Köztársaság), Jugoszlávia (kedvezményezettisége a háború kitörése óta felfüggesztve), Bulgária, Románia, Albánia, Lettország, Litvánia, Észtország és Szlovénia is elnyerte ezt a státust.

Tehát a PHARE jelenleg az Európai Unió (EU) segítségnyújtási programjaként már számos közép- és kelet-európai ország gazdasági és társadalmi reformjainak megvalósítását ösztönzi különböző projektek finanszírozása révén. Alapfilozófiájának megfelelően főként a piacgazdaság kialakításában támogatja a kedvezményezett országokat, éspedig oly módon, hogy vissza nem térítendő forrásokat bocsát a rendelkezésükre.

A PHARE a fentiek alapján különös figyelemmel van

- ▶ az Európa Megállapodásból (pl. a magyar–EU Társulási Szerződésből) fakadó következményekre, kötelezettségekre, illetve igényekre;
- ▶ a gazdasági növekedésre orientált célok támogatására;
- ▶ a piacgazdaság intézményrendszerének fejlesztésére;
- ▶ az emberi erőforrások gondozására;
- ▶ a gazdasági, társadalmi átalakulással járó következmények enyhítésére;
- ▶ a környezet védelmére.

A PHARE az Európai Parlament által évente elfogadott költségvetés alapján működik. Az 1990. évi költségvetés, amely csak Lengyelországot és

Magyarországot támogatta, 500 millió ECU volt. 1994-re a teljes költségvetés a 11 ország számára 990 millió ECU lett. Az éves PHARE-költségvetést és Magyarország részesedését az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat
Magyarország részesedése a PHARE teljes költségvetéséből

Év	Teljes PHARE-költségvetés (millió ECU)	Magyarország részesedése (millió ECU)
1990	500	100,0
1991	785	114,5
1992	1015	102,5
1993	1005	100,0
1994	990	85,0

Az, hogy az egyes években mely kiemelt szektorok lehetnek a támogatás kedvezményezettjei, az egyes közép- és kelet-európai kormányoknak az EU Bizottságával folytatott tárgyalásain dől el. Az így létrejövő megállapodás formája az ún. *Indikatív program*, amely 1993-tól két éves gördülő tervezéssel készül. Az 1994–95. évi Indikatív program prioritását a 2. táblázat tartalmazza.

Az 1990-től folyamatosan készülő Indikatív programoknak van egy közös, minden évben a PHARE költségvetéséből finanszírozott részprogramjuk, az ún. TEMPUS-program, amely a PHARE-nak az emberi erőforrásokba való beruházás iránti töretlen elkötelezettségét mutatja.

A TEMPUS-program

A TEMPUS a *Trans-European Mobility Scheme for University Studies* megközelítő rövidítése, de újabban a *Trans-European Cooperation for Higher Education* kifejezést takarja (európai mobilitási program egyetemi tanulmányok céljából, illetve európai felsőoktatási együttműködés).

2. táblázat

A PHARE 1994–95. évi magyarországi prioritásai

Fő területek	1994	1995 (provizórikus)
Gazdasági szerkezetátalakítás	Vállalati szerkezetátalakítás Kereskedelemfejlesztés A pénzügyi szektor reformja	Vállalati szerkezetátalakítás Kis- és közepes vállalkozások fejlesztése A pénzügyi szektor reformja A mezőgazdaság fejlesztése Területfejlesztés
Infrastruktúrafejlesztés	Közlekedési infrastruktúra Környezetvédelem Energia Határátkelőhely-fejlesztés	Közlekedési infrastruktúra Energia
Emberi erőforrások	Felsőoktatás TEMPUS	TEMPUS Munkaerőpiac A közigazgatás fejlesztése Európai ügyek

A TEMPUS az (akkor még) Európai Közösségek (EK) 1990. májusi döntése alapján ugyanez év júliusában indulhatott a PHARE-programmal együtt. Az EK 1993 áprilisában döntött a TEMPUS folytatásáról, az 1994–98-as időszakra jelölve meg a program következő szakaszát, a TEMPUS II-t, amelyet az eddig kedvezményezett kelet- és közép-európai országokon kívül Oroszországra, Fehéroroszországra és Ukrajnára is kiterjesztett. (Ez utóbbi országok nem a PHARE, hanem a hozzá hasonlított, de külön költségvetéssel és döntési mechanizmussal rendelkező TACIS program keretében vehetnek részt a TEMPUS-ban. A TACIS a *Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States* rövidítése, magyarul: szakértői segítségnyújtást a FÁK részére.)

A TEMPUS általános célja a kedvezményezett országok felsőoktatásának fejlesztése, a minőségelvűség terjesztése, valamint az EU-tagországokbeli felsőoktatási partnerintézményekkel való együttműködés, a hallgató- és oktatócsere támogatása. Ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a TEMPUS kutatási tevékenységet nem finanszíroz.

A felsőoktatás fejlesztése címen a TEMPUS elsősorban a tananyagok fejlesztését, a felsőoktatási struktúrák és intézmények reformját, valamint a társadalmi-gazdasági átalakulás sajátos szükségleteinek kielégítését célozza meg. Ez utóbbi esetben különös figyelmet fordít a felsőoktatás produktumát, a diplomás szakembereket alkalmazó iparral való együttműködésre.

Az együttműködésben a kedvezményezett kelet-európai országok intézményei az EU (1995. január 1-jétől) 15 tagállamán kívül együttműködést alakíthatnak ki a maradék EFTA (Európai Szabadkereskedelmi Egyezmény) tagországokkal (Izland, Liechtenstein, Norvégia, Svájc), valamint az USA-val, Kanadával, Ausztráliával, Japánnal, Új-Zélanddal, Törökországgal, Ciprussal és Máltával. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a TEMPUS

nyújtotta támogatás csak a kelet-európai és az EU-tagállambeli intézmények közötti együttműködés költségeit fedezheti, az esetlegesen bekapcsolódó további országok intézményeik részvételét saját maguk finanszírozzák.

A TEMPUS – nem utolsósorban sikeressége okán – ez idáig valamennyi évben szerepelt a hazai PHARE-prioritások között, mégpedig jelentős arányban részesedve a PHARE magyarországi költségvetéséből (3. táblázat).

3. táblázat

A TEMPUS részesedése a magyar PHARE-költségvetésből

Év	Magyar PHARE-költségvetés (millió ECU)	A TEMPUS részesedése (millió ECU)
1990	100,0	6,2
1991	114,5	12,0
1992	102,5	16,0
1993	100,0	16,0
1994	85,0	16,0

A TEMPUS-program alapvetően háromféle együttműködéshez nyújt támogatást:

- ▶ a Joint European Projectek (JEP-ek), azaz a közös európai projektek kialakításához,
- ▶ egyéni ösztöndíjakhoz, valamint
- ▶ kiegészítő tevékenységekhez.

A Joint European Projectek

A JEP-ek olyan intézményközi projektek, amelyekben az EU-tagállamok, a kelet- és közép-európai országok (illetve a saját részvételük finanszírozását vállaló fentebb felsorolt országok) intézményei a kelet- és közép-európai felsőoktatás fejlesztése érdekében kooperálnak.

A JEP-ek létrehozásának alapfeltétele, hogy a kedvezményezett kelet-európai ország legalább egy felsőoktatási intézménye legalább egy EU-tagállambeli felsőoktatási intézménnyel, valamint

egy másik EU-tagállam még egy további partner intézményével (egyetemével, szervezetével vagy gazdasági társaságával) együttműködésre lépjen. Ez a felsőoktatási intézmény lehet egyetem, főiskola stb., csak nyújtson felsőfokú végzettséget. A gazdasági társaságok fogalma ugyancsak szélesen értelmezhető; nagyságuktól és jogi formájuktól függetlenül jöhetnek itt szóba. A szervezetek pedig lehetnek kamarák, szövetségek, alapítványok, intézmények, önkormányzatok stb.

A JEP-ek *céljai* röviden az alábbiakban foglalhatók össze:

- ▶ közös oktatási tevékenységek szervezése, különös tekintettel a tananyagfejlesztésre (beleértve a tanmenetet és az írott tananyagokat is), az intézményi kapacitások bővítésére, posztgraduális, átképzési, illetve intenzív tanfolyamok megvalósítására;
- ▶ a teljes felsőoktatási reform, az intézményi szintű fejlesztések, a nívósabb és új struktúrájú felsőoktatási menedzsmentek támogatása;
- ▶ a kedvezményezett ország felsőoktatási intézményei és a gazdasági társaságok mint a felsőoktatásból kikerülő szakemberek felhasználói között való szorosabb együttműködés elősegítése, beleértve a technológiatranszfert, valamint az oktatási és átképzési együttműködések erősítését is;
- ▶ az együttműködés megvalósításához szükséges felszerelések és berendezések beszerzési költségeinek átvállalása;
- ▶ ösztöndíjak, vendégtanári megbízások, illetve gyakornoki lehetőségek biztosítása.

A JEP-ek között vannak strukturált és mobilitási JEP-ek.

A *strukturált* JEP-ek intézményi szintről építkeznek; az együttműködni kívánó intézmények az előzetesen jóváhagyott nemzeti felsőoktatásfejlesztési prioritásokkal összhangban nyújtják be együttműködési pályázataikat a fent vázolt célok valamelyikének megvalósítása érdekében.

A *mobilitási* JEP-ek fő célja felsőoktatási hallgatók, illetve posztgraduális tanulmányokra aspirálók részére olyan ösztöndíjhálózat létrehozása a résztvevő intézmények között, amely lehetővé teszi a kelet-európai hallgatók EU-tagállambeli képzésen való részvételét, illetve viszont, valamint a résztvevő kelet-európai intézmények közötti mobilitást (a viszonyosság e tekintetben nem feltétel).

Említést érdemel, hogy a JEP-ek túlnyomó része strukturált, intézmények által kezdeményezett együttműködés.

A JEP-ek költségvetéseit illetően a költségnemek és a támogatásfelhasználás struktúrája szabályozott, erről részletes tájékoztatók készültek. A JEP-ek időtartama maximum három év lehet, az átlagos támogatás pedig a hároméves időszakra mintegy 500 ezer ECU.

Az 1995–96-os tanévre vonatkozó pályázatok benyújtási határideje 1995. január 31.

A benyújtott pályázatokat felkért független szakértők bírálják el előbb a kedvezményezett országban, majd Brüsszelben egy szofisztikált értékelési szempontrendszer alapján.

Egyéni ösztöndíjak

Míg a mobilitási JEP-ek a hallgatók által vehető igénybe, s ezért összességük tulajdonképpen szervezett, keretbe foglalt ösztöndíjrendszerként is értelmezhető, addig az egyetemi, főiskolai oktatók, vezetők, felsőoktatási kormányzati szakemberek az ún. egyéni ösztöndíjrendszert vehetik igénybe. Ez lehetőséget ad a JEP-eket előkészítő látogatósokra, tananyagok elkészítésére, a felsőoktatásfejlesztési szakismeretek bővítésére, információgyűjtésre, vendégtanári megbízásokra, szakmai gyakorlatra stb.

Két **jelentkezési határidő** közül lehet választani:

- ▶ *1995. február 17.* a jelentkezési határidő az 1995 szeptemberében belépő ösztöndíj esetén;
- ▶ *1995. június 16.* a határidő az 1996 januárja és augusztusa közötti időszakra.

A jelentkezési határidőket a felsőoktatási intézményekben az intézményi TEMPUS-felelős hirdeti meg.

Kiegészítő tevékenységek

A TEMPUS támogat olyan, ún. kiegészítő tevékenységeket is, amelyek lehetővé teszik a kedvezményezett országok intézményei számára, hogy pl. európai felsőoktatási szövetségekben részt vegyenek, felsőoktatási tájékoztató anyagokat készítsenek, a JEP-ek eredményeit terjesszék és népszerűsítsék stb. (A JEP-ekhez képest az egyéni ösztöndíjak teljes finanszírozási kerete mérsékelt, a kiegészítő tevékenységeké pedig még annál is szerényebb.)

A jövő prioritásai

Minden évben megegyezés születik az egyes kedvezményezett országok és Brüsszel között a következő tanév prioritásairól, amelyeknek különös hangsúlyt kell kapniuk a JEP-javaslatok összeállításakor.

1994 őszén megjelent az 1995–96-os tanévre szóló TEMPUS-útmutató, amely az intézményi TEMPUS-felelősöknél, illetve a magyarországi TEMPUS Irodán (1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19–21.) szerezhető be. Ez az útmutató tartalmazza a magyar prioritásokat, melyek az alábbi területeket ölelik fel:

- ▶ európai tanulmányok (az EU és intézményrendszer),

- ▶ a gazdasági szerkezetátalakítás szükségleteihez igazodó tananyag- és intézményfejlesztés,
- ▶ az intézményi fejlesztési stratégiához kapcsolódó intézményátalakítás,
- ▶ posztgraduális képzés,
- ▶ a hallgatói mobilitás támogatása,

- ▶ menedzsmentfejlesztés a felsőoktatási intézményekben,
- ▶ a folyamatban lévő más PHARE-projektek sikeréhez való hozzájárulás.

Beérkezett: 1994. IX. 29-én.

Euro Info Service ...

Magyarországon is!

Fizessen elő az Európai Unió
hivatalos közlönyére!

**„Official Journal
of the
European Communities”**

Földrészünk integrációjának
legkifinomultabb információs
eszköze

**Euro Info Service
Help Desk**

Tel./fax: (+36 1) 111-6061

... always at your service